

Nr 64.

Ankom till riksdagens kansli den 25 maj 1945 kl. 3 em.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om statsbidrag till föreningen Bjärme andelsladugård m. m.

(2:a avd.)

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 204 av herr *Olofsson m. fl.* och II: 333 av herr *Jonsson* i Järvsand, har hemställts, att riksdagen måtte bevilja föreningen Bjärme andelsladugård bidrag med 35 000 kronor och medgiva, att det tidigare till föreningen beviljade statslånet erhålles ränte- och amorteringsfritt under tio år.

Beträffande de skäl som anförts till stöd för detta yrkande får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas i det följande, hänvisa till motionerna.

Utskottet har i vederbörlig ordning införskaffat utlåtanden i ärendet av lantbruksstyrelsen, egnahemsstyrelsen och Jämtlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott. Egnahemsstyrelsen har vid sitt utlåtande fogat yttrande av egnahemsnämnden i Jämtlands län samt en skrivelse från egnahemsdirektören O. Ericsson, Östersund, i egenskap av utav Kungl. Maj:t utsett ombud i styrelsen för föreningen Bjärme andelsladugård.

Sedan riksdagen (jordbr. utsk. utl. nr 25/1943; r. skr. nr 176/1943) anmält, att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 116/1943 medgivit, att ett belopp av högst 45 000 kronor finge enligt de riktlinjer, som i propositionen angivits, utlämnas såsom statsunderstöd för anordnande av en gemensam ladugård för vissa fastigheter i Bjärme i Näs socken, Jämtlands län, har Kungl. Maj:t den 29 oktober 1943 medgivit, att till föreningen Bjärme andelsladugård u. p. a. finge såsom statsunderstöd för nämnda ändamål utlämnas egnahemslån från egnahemslånefonden å 25 000 kronor samt såsom bidrag premielån från fonden för premielån till egnahemslåntagare å 20 000 kronor, därvid bland annat följande villkor och bestämmelser skulle lända till efterrättelse.

Beträffande det belopp, 25 000 kronor, som lämnades såsom egnahemslån, skulle de i 4 kap. kungörelsen den 7 juni 1940 (nr 589) angående den statliga egnahemsverksamheten med däri vidtagna ändringar föreskrivna villkoren och bestämmelserna rörande egnahemslån i tillämpliga delar lända till efterrättelse, dock med det tillägg att å lånet i dess helhet amortering skulle börja kalenderåret efter det då lånet beviljats och att vad nedan sägs iakttoges.

För det belopp å 20 000 kronor, som lämnades såsom bidrag, skulle de i samma kungörelse lämnade föreskrifterna rörande premielån i tillämpliga delar anses gällande, såvitt annat ej nedan stadgades.

Före utbetalning av lånebelopp skulle andelar i föreningen tecknas och inbetalas genom insatser, sammanlagt motsvarande värdet av samtliga delägarnas i rörelsen ingående kreatur, vilket värde skulle bestyrkas på sätt egnahemsstyrelsen kunde godkänna. Därest antalet andelar nedginge till belopp under nämnda värde, skulle staten äga återkräva lånet.

Beträffande säkerheten för egnahemslånet skulle varje medlem ikläda sig borgen för lånet i förhållande till antalet tecknade andelar. För denna borgen skulle pantförskrivnas inteckning till motsvarande belopp med förmånsrätt inom 90 procent av uppskattade värdet å medlemmens fastighet. Jämväl för premielånet skulle medlem ikläda sig borgen i förhållande till antalet tecknade andelar, och därutöver skulle för premielånet inteckning lämnas i ladugårdsfastigheten, som, om möjligt, borde utgöra en avstyckad fastighet, eller annan godtagbar säkerhet. Vid utträde ur föreningen skulle medlem vara skyldig gälda det belopp, intill vilket han gått i borgen, eller ock i sitt ställe sätta ny medlem, vilken godtoges av minst $\frac{3}{4}$ av föreningens samtliga medlemmar.

Vid föreningens och styrelsens sammanträden skulle ett av Kungl. Maj:t på egnahemsstyrelsens förslag utsett ombud äga närvara med rätt att deltaga i överläggningarna men ej i besluten och att få sin mening tecknad till protokollet.

Ombudet skulle även vara befogat att taga del av föreningens räkenskaper och andra handlingar samt följa föreningens verksamhet i övrigt. Årligen å tid, som egnahemsstyrelsen bestämde, skulle ombudet till egnahemsstyrelsen avgiva redogörelse för föreningens verksamhet.

Mellan staten och föreningen skulle ingås lånekontrakt, som kunde av egnahemsstyrelsen godkännas och underskrivas.

I *motionerna* göres gällande, att de villkor som fastställts för nämnda statsunderstöds utfående vore alltför betungande för föreningens medlemmar. För att kunna fullfölja verksamheten vore föreningen enligt motionärernas mening i behov av ytterligare statsbidrag så att räntekostnaderna kunde nedbringas, vissa skulder betalas och erforderligt driftkapital frigöras.

Av *motionerna* framgår, att kostnaderna för ifrågavarande ladugård, vilka ursprungligen beräknats till icke fullt 100 000 kronor, uppgått till cirka 180 000 kronor. För att kunna bestrida dessa kostnader hade föreningen hos Kooperativa förbundet upptagit ett lån å 125 000 kronor. Samma förbund hade därjämte förskottat det premielån å 20 000 kronor, som enligt statsmakternas medgivande finge utlämnas för ändamålet. Slutligen hade föreningen tillfälligt upplånat ytterligare 20 000 kronor och häftade därjämte i skuld för arbeten och maskiner m. m. för cirka 15 000 kronor. De lån, som upptagits för ändamålet, uppginge sålunda tillsammans med kvarstående skulder till samma belopp som den verkliga byggnadskostnaden, eller 180 000 kronor.

Det behövlige inventarietkapitalet hade i vad angår levande inventarier tillgodosetts av föreningens medlemmar, vilka försålt sina nötkreatur till föreningen för cirka 26 000 kronor och tecknat andelar för hela beloppet. Till föreningens förfogande stode därjämte, som förut nämnts, ett av riksdagen under särskilda villkor beviljat lån å 25 000 kronor, vilket dock be-

räknades bliva reducerat till 22 200 kronor, enär inteckningssäkerhet icke kunnat presteras i föreskriven omfattning. Då jämväl det av Kooperativa förbundet förskotterade premielånet å 20 000 kronor av samma skäl beräknades bliva reducerat med 2 000 kronor till 18 000 kronor, torde det tillgängliga rörelsekapitalet komma att uppgå till $(22\ 200 - 2\ 000 =) 20\ 200$ kronor.

Lantbruksstyrelsen har i sitt utlåtande om ock med tvekan med hänsyn till sin tidigare inställning till ifrågavarande företag föreslagit, att föreningen Bjärme andelsladugård i anledning av motionerna skulle tilldelas ytterligare statsbidrag i form av premielån med 30 000 kronor. Därjämte har styrelsen tillstyrkt, att lättnad medgäves i de föreskrivna villkoren för det tidigare beviljade egnahemslånet på så sätt att lånet finge vara amorteringsfritt under samma tid som s. k. jordbrukslån, d. v. s. fem år. Lantbruksstyrelsen har anfört i huvudsak följande:

I yttrande den 19 mars 1942 till chefen för jordbruksdepartementet över en av ifrågavarande förening gjord framställning om bidrag av statsmedel med 75 000 kronor för uppförande av en gemensam ladugårdsbyggnad för föreningens medlemmar avstyrkte lantbruksstyrelsen bifall till framställningen. Styrelsen anförde i sagda yttrande, bland annat, att de nackdelar, som vore förenade med organiserandet av ladugårdsskötseln enligt andelsprincipen, till synes vore större än motsvarande fördelar samt att anordnandet av gemensamhetsladugård i sådana fall som det förevarande med i stort sett bärkraftiga familjejordbruk icke torde kunna gagna en önskvärd utveckling av landets jordbruk.

Även om de erfarenheter, som hitintills framkommit av ifrågavarande verksamhet, ännu icke kunna anses slutgiltiga, giva de å andra sidan ej heller någon antydan om att nyssnämnda av styrelsen uttalade farhågor skulle ha varit ogrundade.

Av motionerna framgår, att sammanlagt $(180\ 000 + 26\ 000 + 20\ 200 =)$ 226 200 kronor torde ha investerats i företaget, av vilket belopp $(180\ 000 + 20\ 200 =)$ 200 200 kronor synas ha uppbringats genom lån. Då huvudparten av dessa lån erhållits på av lantbruksstyrelsen okända villkor, kan styrelsen icke uttala sig rörande den räntebörda och amorteringsskyldighet, som åvilar föreningen. Uppenbart är emellertid, att det lån å 25 000 kronor, som riksdagen ställt till förfogande för ändamålet, är så obetydligt i förhållande till hela lånebeloppet, att därmed förenade villkor icke gärna kunna utöva något större inflytande på föreningens ekonomi.

Motionärerna göra emellertid gällande, att sagda villkor skulle vara strängare än dem som gälla för egnahemslån av motsvarande karaktär. Av kungörelsen den 7 juni 1940 (nr 589) angående den statliga egnahemsverksamheten med däri genom kungörelsen den 30 juni 1942 (nr 578) gjord ändring, inhämtas emellertid, att någon räntefrihet icke föreligger i fråga om s. k. jordbrukslån samt att viss del av sagda lån skall från och med femte kalenderåret efter det, då lånet beviljats, amorteras enligt grunder, som fastställas av Kungl. Maj:t. Den enda skillnad, som föreligger mellan sagda villkor och dem, vilka gälla i fråga om förenämnda lån, gäller sålunda amorteringsskyldigheten, som i förevarande fall skulle inträda utan sådan tidsfrist, som nyss nämnts. Då den av föreningen bedrivna rörelsen icke omedelbart torde kunna bringas upp i full produktionskapacitet, synes det skäligt, att föreningen erhåller befrielse från amorteringsskyldighet under viss tid. Amorteringsfriheten torde dock icke böra omfatta längre tid än vad

som gäller i fråga om s. k. jordbrukslån. Ej heller i andra avseenden bör föreningen enligt lantbruksstyrelsens mening erhålla större förmåner än andra innehavare av sådana lån. Styrelsen vill sålunda tillstyrka, att föreningen medgives lättnad i villkoren för tillgodonjutandet av ifrågavarande lån i så måtto, att lånet må innehas amorteringsfritt under fem år.

Som ovan nämnts har föreningen för att kunna tillgodose sitt kapitalbehov varit nödsakad att, bland annat, upptaga vissa tillfälliga lån till ett sammanlagt belopp av 20 000 kronor, varjämte föreningen häftar i skuld för arbeten och maskiner m. m. till ett sammanlagt belopp om cirka 15 000 kronor. Då det synes angeläget, att sagda lån och skulder snarast möjligt kunna regleras, vill styrelsen icke motsätta sig, att föreningen, som synes sakna egna medel för ändamålet, beredes möjlighet härtill genom bidrag av statsmedel. I anslutning härtill torde det i första hand böra tagas under övervägande, huruvida icke sådana eftergifter kunna göras i avseende å kravet på inteckningssäkerhet, att föreningen kan erhålla hela det understöd å sammanlagt 45 000 kronor, som riksdagen tidigare beviljat för ändamålet. Sagda belopp torde emellertid icke vara tillräckligt för genomförandet av en behöflig sanering av föreningens ekonomi. Styrelsen vill därför, om ock med tvekan med hänsyn till sin tidigare inställning till detta företag, nu föreslå, att föreningen härutöver beviljas ytterligare bidrag av statsmedel till ett belopp motsvarande förenämnda tillfälliga lån och skulder eller tillhoppa 35 000 kronor med avdrag av det belopp av 4 800 kronor, som genom den ifrågasatta eftergiften beträffande inteckningssäkerheten skulle bliva ytterligare tillgängligt av redan beviljade statsunderstöd, eller i runt tal 30 000 kronor.

Sagda bidrag torde lämpligen böra utgå i form av premielån i syfte att därigenom skapa en viss säkerhet för att företaget kommer att upprätthållas under så lång tid, att tillräckliga erfarenheter kunna inhämtas rörande andelsprincipens lämplighet på ladugårdsskötselns område.

Slutligen vill styrelsen framhålla, att det ekonomiska resultatet av föreliggande försök i dess helhet betraktat icke blir beroende endast av andelsladugårdens tekniska och ekonomiska ledning, utan även av det sätt, varpå föreningens medlemmar utnyttja den arbetskraft, som vid en sådan omläggning av ladugårdsskötsel, som nu genomförts, frigöres vid respektive till verksamheten anslutna egendomar. Styrelsen förutsätter därför, att därmed sammanhängande spörsmål även vinna tillbörlig uppmärksamhet vid den tillsyn över verksamheten, som jämlikt riksdagens beslut tillsvidare skall utövas från det allmännas sida.

Egnahemsstyrelsen har föreslagit, att riksdagen i anledning av ifrågavarande motioner måtte medgiva, att till föreningen Bjärme andelsladugård må under enahanda villkor, som gälla för tidigare medgivet egnahemslån, från egnahemslånefonden utlämnas ytterligare egnahemslån till ett belopp av högst 25 000 kronor samt att föreningen för hela egnahemslånebeloppet, 50 000 kronor, må åtnjuta amorteringsfrihet till och med femte kalenderåret efter det, då lånet av egnahemsstyrelsen beviljats. Som motivering för sitt förslag har egnahemsstyrelsen anfört följande:

Motionärerna anföra bland annat att Bjärme andelsladugård, som krävt en investering för anskaffning av ladugårdsbyggnaden och djur av 206 000 kronor, beräknas ge ett årligt driftunderskott av minst 10 000 kronor samt hemställa, att riksdagen måtte bevilja föreningen Bjärme andelsladugård ett ytterligare bidrag av 35 000 kronor och medgiva att för det tidigare be-

viljade statslånet måtte erhållas ränte- och amorteringsfrihet under 10 år. Sistnämnda hemställan har motiverats bland annat med att i fråga om vanliga egnahemslån åtnjutes viss frist beträffande återbetalning och förräntning.

Till en början må anföras att något årligt driftunderskott för företaget knappast torde kunna uppstå, enär — i likhet med vad som i princip gäller för andra andelsföreningar — enligt för föreningen gällande stadgar från försäljningsinkomster av mjölk och djur avdrag skall göras för samtliga kostnader samt avskrivning å stallbyggnad och inventarier jämte avsättning till förnyelsefond, innan likvid må utbetalas till medlemmarna för levererat foder. I fråga om de vanliga egnahemslånen må framhållas, att vederbörande egnahemslåntagare icke åtnjuter räntefrihet men väl amorteringsfrihet under fem år, motsvarande den tid som beräknas åtgå för egnahemsföretagets iordningställande.

Sedan riksdagen anmält, att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 116/1943 medgivit, att ett belopp av högst 45 000 kronor finge utlämnas såsom understöd för anordnande av en gemensam ladugård för vissa fastigheter i Bjärme, anmodade statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet den 29 april 1943 egnahemsstyrelsen att uppgöra och till jordbruksdepartementet ingiva förslag beträffande de närmare villkoren för utlämnande av ifrågavarande statsunderstöd. Sedan egnahemsstyrelsen verkställt viss utredning, bland annat rörande det sätt på vilket företaget kunde betryggande finansieras, avgav styrelsen den 14 september samma år i skrivelse till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet förslag i berört hänseende. I sin skrivelse anförde egnahemsstyrelsen bland annat, att med utgångspunkt från att byggnadskostnaderna jämte tomtkostnad komme att uppgå till 168 000 kronor och att staten genom egnahems- och premielån komme att tillskjuta 45 000 kronor, hade Kooperativa förbundet förklarat sig villigt att ställa till förfogande ett belopp av 123 000 kronor. Medel för anskaffande av kreatur skulle i form av insatskapital tillskjutas av medlemmarna. Behövliga rörelsemedel, motsvarande direkta omkostnader för cirka en månad, innan likvid för levererad mjölk inflöte, förutsatte egnahemsstyrelsen att föreningen själv skulle kunna anskaffa.

I brev till egnahemsstyrelsen den 29 oktober 1943 har Kungl. Maj:t bl. a. meddelat de villkor, som skola av föreningen uppfyllas, innan utbetalning av lånebelopp får ske. Trots att egnahemsstyrelsen själv och genom det av Kungl. Maj:t i föreningens styrelse tillsatta ombudet på skilda sätt sökt biträda föreningen, har det hittills icke lyckats föreningen att uppfylla villkoren i fråga. Egnahemsstyrelsen avser emellertid att nu låta sammankalla föreningens medlemmar till ett möte, varvid styrelsen hoppas att kunna få återstående villkor nöjaktigt uppfyllda. De finansieringssvårigheter för föreningen, som av motionärerna anföras, torde till väsentlig del bottna i att de statsmedel, som avsetts för ändamålet, icke kunnat utbetalas och torde likaledes till väsentlig del bliva avhjälpta i och med att så kan ske.

Enligt vad som meddelas i motionen samt i egnahemsnämndens yttrande ha kostnaderna för ladugårdsbyggnaden slutgiltigt uppgått till 180 000 kronor. — I förbigående må nämnas att de höga byggnadskostnaderna visserligen delvis förorsakats av höjda arbetslöner och materialpriser under kriget men äro till icke ringa del förorsakade av att för ett ladugårdsbygge onödigt dyrbara byggnadsmaterialier kommit till användning. — Kooperativa förbundet har tillskjutit 125 000 kronor i stället för 123 000 kronor. Finansieringsmöjligheterna ha sålunda försämrats med 10 000 kronor [180 000 — (125 000 + 45 000)], jämfört med vad som förutsattes när frågan om statligt stöd åt föreningen behandlades av Kungl. Maj:t. Såvitt egnahemsstyrelsen

kan finna ha icke så stora förskjutningar ägt rum i de ekonomiska förutsättningarna, att nu så långt gående åtgärder, som av motionärerna föreslagits, skulle vara erforderliga.

Såsom av vad som anförts framgått, kommer emellertid, sedan av statsmakterna redan medgivna statsunderstöd utbetalats, att återstå en brist av 10 000 kronor. Härtill kommer föreningens behov av rörelsemedel samt behov av att förbättra besättningen genom inköp av några goda djur, vilket torde kunna beräknas medföra en kostnad av sammanlagt 15 000 kronor. Då dessa medel icke synas kunna anskaffas av föreningen på annat sätt än genom tillfälliga lån, vill egnahemsstyrelsen föreslå, att till föreningen på enahanda villkor som gälla för det redan medgivna egnahemslånet, såsom egnahemslån från egnahemslånefonden utlämnas ytterligare ett belopp av högst 25 000 kronor. Vidare vill styrelsen föreslå att föreningen i likhet med övriga egnahemslåntagare må för såväl det redan medgivna som det nu föreslagna egnahemslånet åtnjuta amorteringsfrihet under fem år. En sådan lättnad kan vara motiverad med hänsyn till att viss tid torde erfordras för att få upp besättningen i någorlunda god avkastning. I detta sammanhang och med anledning av motionärernas uttalande, att driften av ladugården åtminstone de första åren måste ge ett underskott på antagligen minst 10 000 kronor per år, vill egnahemsstyrelsen framhålla att därest ifrågasatt rörelse skulle visa sig ge sämre ekonomiskt resultat än som beräknats — härom läser det emellertid ännu vara för tidigt att fälla något bestämt omdöme — det torde få ankomma på delägarna själva att inkomma till Kungl. Maj:t med framställning om de åtgärder, som därav må anses påkallade.

Enligt vad som framgår av den bifogade skrivelsen från egnahemsdirektören Ericsson har ingenting uppgjorts i fråga om förräntning och amortering av det av Kooperativa förbundet utlämnade lånet. Förbundet har emellertid utfäst sig att avskryva 20 000 kronor av lånet såsom bidrag samt utlovat att göra lånevillkoren så förmånliga, att företaget med hjälp av sagda lån och medgivna statsunderstöd skall kunna genomföras, förutsatt att det drives rationellt. Kooperativa förbundet har hittills icke ifrågasatt någon ränta på de utlämnade medlen.

Därest vad som ovan av egnahemsstyrelsen föreslagits skulle bli statsmakternas beslut, komma sålunda föreningens verkliga skulder att uppgå till 155 000 kronor, varav 105 000 kronor till Kooperativa förbundet och 50 000 kronor till staten, förutsatt att föreningen tager i anspråk hela egnahemslånet. Föreningens tillgångar komma att uppgå till 221 000 kronor, varav ladugård 180 000 kronor, djur cirka 34 000 kronor och övrigt cirka 7 000 kronor. Tillgångar utöver verkliga skulder komma sålunda att uppgå till 66 000 kronor, vilket motsvaras av 26 000 kronor av medlemmarna inbetalat insatskapital, 20 000 kronor av staten i form av premiälån lämnat bidrag samt 20 000 kronor av Kooperativa förbundet lämnat bidrag.

Föreningens kapitalkostnader kunna vid sådant förhållande icke heller anses bli särskilt dryga, i varje fall icke under de fem första åren. Räntekostnaden på statslånet kommer att uppgå till 1 800 kronor. Även om Kooperativa förbundet kommer att uttaga ränta på av förbundet lämnat lån, kommer i allt fall kapitalkostnaden under de fem första åren icke att bli så betungande. Efter fem år skulle kapitalkostnaden bli så mycket större, som betingas av att lånet då även skall amorteras, men bör då också företaget ha kommit väl i gång och vara i besittning av en god och fulltalig djurbesättning.

Från egnahemsstyrelsens återgivna utlåtande ha ledamöterna riksdagsmannen J. A. Andersson i Tungelsta och byråchefen N. Collin anmält *avvikande meningar*.

Riksdagsmannen Andersson har uttalat, att han ansåge att det av styrelsen förordade understödsbeloppet borde utgå såsom bidrag utan återbetalningsskyldighet.

Byråchefen Collin har föreslagit, att riksdagen icke måtte bifalla förevarande motioner utan besluta att i avseende å ifrågavarande företag utredning skyndsamt skulle företagas rörande åstadkommande av bättre förhållanden i vissa angivna hänseenden. I övrigt har Collin anfört följande:

Jag motsatte mig på sin tid statligt stöd åt företaget, emedan det enligt min uppfattning saknade ekonomiska förutsättningar. Denna uppfattning tycks redan ha styrkts av verkligheten. Företaget är icke att betrakta som ett bärkraftigt ekonomiskt företag, som av egen kraft kan tillföra sina delägare de fördelar i ekonomiskt och socialt avseende, som åsyftats. Även om de av staten och Kooperativa förbundet hittills tillförda beloppen vore helt ränte- och amorteringsfria, torde ett någorlunda skäligt pris för det till företaget levererade fodret icke kunna påräknas. Att kraftigt ekonomiskt stöd utifrån är behövt bör sålunda ej förvåna. Mig synes som under sådana förhållanden ett fortsatt understödande av företaget i dess nuvarande form icke vore lämpligt. Det mest naturliga vore, att statsmakterna redan nu beslutade, att hela det belopp, som tidigare anslagits till företaget, finge utgå som bidrag utan återbetalningsskyldighet, under förutsättning att Kooperativa förbundet samtidigt ville gå in för att avskryva hela sin fordran. Efter en sådan sanering torde väl jordbrukarna, som dock av egen vilja startat företaget, icke kunna göra anspråk på ytterligare understöd, även om ekonomiska bekymmer för företaget skulle återkomma.

Om statsmakterna i likhet med motionärerna i stället skulle anse det vara behövt att experimentera under någon tid för att som det heter pröva andelsidén på detta område, borde det ekonomiska ansvaret för en sådan försöksverksamhet helt övertagas av dem, som genom sin medverkan möjliggjort företagets igångsättande, nämligen Kooperativa förbundet och staten. Jordbrukarna skulle i så fall helt befrias från ekonomiska risker för företaget, men i övrigt medverka ungefär som förut, så att syftet med försöket ej behöfde äventyras.

Då Kooperativa förbundet av intresse för saken tillskjutit huvudparten, 125 000 kronor, av anläggningskapitalet, synes det mig riktigast att förbundet beredes tillfälle att söka göra detta kapital räntebärande. Förbundet bör även ha intresse av att anläggningen utnyttjas verkligt rationellt för sitt ändamål, och förbundet har ekonomiska möjligheter att göra det bästa av situationen. Förbundet bör alltså bedriva företaget i egen regi under erforderlig statlig kontroll under tillräckligt lång tid, exempelvis 10 år. Förbundet övertager anläggningen i befintligt skick och betalar föreningens samtliga skulder. Även de statsmedel — lån och premielån — som eventuellt utbetalats, återbetalas till statskassan. Delägarna återfå i företaget insatta medel och få betalt för nötkreaturen efter värdering. Jordbrukarna förbinda sig leverera vissa kvantiteter stråfoder till bestämda priser. Även leverans av exempelvis rotfrukter och grönmassa för A.I.V.-beredning torde kunna kontrakteras. Tomt och för beteskultur lämpliga marker å jordbrukarnas fastigheter arrenderas. Jag förutsätter att fodermarknaden till ladugården skall bli säkrad ungefär i samma omfattning som nu är fallet och att bindande skriftliga avtal beträffande alla detaljer uppgöras under medverkan av egnahemsstyrelsen som statens kontrollerande organ. Jag förutsätter dessutom, att nötkreatursbesättningen även i fortsättningen skall bestå av bruksdjur.

Det skulle också överenskommas, att jordbrukarna vid 10-årsperiodens

slut skulle hembjudas anläggningen till belopp, som visat sig kunna förräntas efter en på förhand fastställd räntefot, dock lägst exempelvis 90 000 kronor och högst anläggningkostnaden minskad med 20 000 kronor. Skulle försöket ha visat, att ingen eller blott obetydlig förräntningsprocent erhållits och jordbrukarna fördenskull ej skulle kunna inköpa anläggningen, skulle staten till Kooperativa förbundet utbetala 90 000 kronor och övertaga anläggningen som statens egendom att användas för eventuellt annat ändamål, såvida ej Kooperativa förbundet skulle förklara sig villigt att behålla och för vissa behov utnyttja anläggningen utan vederlag. För denna händelse torde man få räkna med köprätt för staten eller Kooperativa förbundet till den tomt varå anläggningen är belägen till bestämt pris.

Därest jordbrukarna efter 10-årsperiodens slut skulle bli ägare till anläggningen och i fortsättningen driva gemensam nötkreatursskötsel, borde de gemensamt kunna få statslån till ett belopp motsvarande exempelvis 90 % av köpeskillingen.

Därest av mig angivna synpunkter bleve beaktade, skulle försöksverksamheten kunna fortgå ostörd. Utan vidare statliga åtgärder finge man om tio år ett säkert resultat beträffande frågan om de ekonomiska förutsättningarna för företaget. De enskilda jordbrukarna kunde under tiden i lugn och ro sköta sina jordbruk utan att riskera få gå ifrån gård och grund. De såväl som eventuellt andra jordbrukare i trakten finge säkrad avsättning för sina foder-skördar till skäligt pris. De hade därjämte säkrat åt sig möjligheten att om tio år själva taga hand om anläggningen, därest resultatet av försöket visat ekonomiska möjligheter härför. Kooperativa förbundet finge tillfälle att göra det bästa möjliga för att få ladugårdsdriften verkligt rationellt ordnad, vilket ju dock av förbundet ställts som villkor för dess ekonomiska insatser. Statens uppoffringar bleve i värsta fall 90 000 kronor. I mest gynnsamma fall skulle uppoffringarna emellertid helt utebliva.

Egnahemsnämnden i Jämtlands län har livligt tillstyrkt motionärernas hemställan om anvisande av ytterligare 35 000 kronor av statsmedel till föreningen Bjärme andelsladugård. Vidare har egnahemsnämnden föreslagit, att det tidigare till föreningen beviljade egnahemslånet skulle få åtnjutas på samma villkor som gällde för dylika lån i allmänhet och att alltså lånet skulle vara amorteringsfritt under fem år. Egnahemsnämndens utlåtande är av följande innehåll.

Egnahemsnämnden har sig väl bekant de ekonomiska svårigheter, som föreningen Bjärme andelsladugård för närvarande har att kämpa med.

Vid ett sammanträde i Bjärme hösten 1941, varvid representater för egnahemsorganisationen, hushållningssällskapet i Jämtlands län och ladugårdsbyggnadssakkunniga deltagit, genomdiskuterades planen för en andelsladugård. Kostnaderna för en dylik ladugård kunde preliminärt beräknas till cirka 100 000 kronor, vilken summa ungefär skulle motsvara kostnaderna för uppbyggnad eller nybyggnad av ladugårdarna å de fastigheter, som skulle ingå i den planerade föreningen. — Emellertid ha byggnadskostnaderna avsevärt stigit sedan år 1941 och beräknas nu uppgå till cirka 180 000 kronor.

De medel, som riksdagen den 14 april 1943 beviljade till föreningen Bjärme andelsladugård — 25 000 kronor såsom egnahemslån och 20 000 kronor såsom premielån — täcka således endast 25 procent av kostnaderna för gemensamhetsladugården. Ladugården står nu färdig, bortsett från några kompletteringsarbeten. Erforderliga medel för byggnadens uppförande ha delvis försträckt av Kooperativa förbundet med 125 000 kronor jämte ett ytterligare lån på 20 000 kronor, motsvarande det av statsmakterna beviljade pre-

mielånet. Övrigt medelsbehov har täckts dels genom växellån och lån mot borgen dels genom kreditgivning av varuleverantörer, vilken senare uppgår till cirka 15 000 kronor. — Borgenslånen och växlarna draga betydande räntor och utgöra därför en alltför kraftig belastning för föreningen.

Att tänka sig andelsföretaget genomfört med ytterligare skuldbelastning av i föreningen ingående fastigheter är svårt. Enligt beredningsnämndens förslag till taxering skulle taxeringsvärdena å nyssnämnda fastigheter uppgå till sammanlagt 162 500 kronor, mot tidigare 146 600. Redan befintliga in-teckningsskulder redovisas med 58 300 kronor, vartill komma de 102 tecknade andelar å 200 kronor, varmed föreningsmedlemmarna skola ingå i föreningen. Läggas härtill borgens- och växelskulder samt skulderna för icke likviderade byggnadsmaterialier, måste den ekonomiska ställningen anses tämligen svag.

Uppenbart är att föreningen icke i fortsättningen med framgång kan tänkas driva verksamheten belastad med dyrbara lån. Genom byggnadskostnadernas stegring har föreningen också oförskyllt råkat in i den nuvarande prekära ekonomiska situationen.

Då föreningens verksamhet är ett experiment och därtill det första som igångsatts här i landet och då de resultat, som här kunna ernås, äro av värde för bedömande av rationaliseringen inom svenskt jordbruk, böra också förutsättningar skapas för att försöket verkligen blir genomfört. Såvitt egna-hemsnämnden kan bedöma berör denna verksamhet hela det svenska jordbruket och då staten helt bekostar vissa grenar inom jordbruksförsöksverksamheten, bör det allmänna i föreliggande fall tillförsäkra försöksvärdarna sådant ekonomiskt stöd, att verksamheten säkerställes. Egnahemsnämnden vill därför livligt tillstyrka motionärernas hemställan om anvisande av ytterligare 35 000 kronor till föreningen Bjärme andelsladugård. Medlen böra utgå såsom statsbidrag utan andra förelägganden för föreningen än att denna är skyldig driva verksamheten i enlighet med godkända stadgar och att fritt ställa bokförings- och annat siffermaterial till förfogande.

Vidkommande motionärernas hemställan om medgivande att det tidigare beviljade statslånet skulle erhållas ränte- och amorteringsfritt i 10 år, får nämnden såsom sin mening anföra följande. Då andelsladugården väl får anses som en form av egnahemsbildning och då jämsides med detta lån beviljats premielån i likhet med vad fallet är vid vanlig egnahemslånegivning, anser nämnden att föreningen icke bör beredas större förmåner än andra egnahemslåntagare. — Det förut tillstyrkta statsbidraget på 35 000 kronor skulle kunna hänföras till statshjälp med anledning av fördyrade byggnadskostnader samt de olägenheter, som en utvidgad bokföring och redovisnings-skyldighet för med sig och i någon mån ersättning för den tidsspillan, som visning av och korrespondens rörande företaget åsamkas föreningen.

Beträffande driften vid andelsladugården må följande data anföras: Kreatursbesättningen uppgår till ett 70-tal djur, varav 55 mjölkkor och 1 avelstjur. Mängden producerad mjölk är för närvarande cirka 400 kilogram per dag.

Det bör i detta sammanhang även framhållas, att den anställda ladugårds-personalens bostadsfråga ännu icke är ordnad. Då hyresmöjligheterna i Bjärme äro mycket begränsade och ladugårdsförman enligt gällande avtal är berättigad till visst bostadsutrymme, torde bostadsfrågan för dennes vidkommande icke kunna lösas på annat sätt än genom uppförande av särskilt bostadshus. Denna kostnad är icke upptagen i kalkylerna för andelsladugården, men föreningen måste snart nog räkna med dylik utgift.

Från egnahemsnämndens återgivna utlåtande har ledamoten *riksdagsmannen J. S. Jonsson* i Järvsund anmält *avvikande mening* under framhållande att enligt hans mening ränte- och amorteringsfrihet å tidigare till föreningen beviljade statslån borde få åtnjutas i enlighet med vad som föreslagits i motionerna.

Egnahemsdirektören Ericssons skrivelse är av följande innehåll:

Kooperativa förbundets lån till föreningen:

Kooperativa förbundet har till föreningen utlämnat lån å tillhopa 145 000: — kronor, varav dock 20 000: — kronor äro lån utan säkerhet. Dessa senare medel skola av föreningen återbetalas till Kooperativa förbundet, så snart beviljat statsbidrag (premielån) utgår. Återstående lån — 125 000: — kronor — äro utlämnade mot inteckning i fastigheten Bjärme 8¹⁶, varå andelsladugården är uppförd.

Säkerheten för premielånet — 20 000: — kronor — kommer att utgöras av botteninteckning i fastigheten Bjärme 8¹⁶.

Beträffande Kooperativa förbundets lån finnes ingenting stipulerat angående ränta och amortering eller andra skyldigheter från låntagarnas sida, men har förbundet utfäst sig att göra lånevillkoren så fördelaktiga, att andelsföretaget med hjälp av statsmedel och förbundets lån skall kunna genomföras. Förbundet förutsätter härvid, att andelsrörelsen kommer att drivas rationellt.

Hittills har ingen ränta krävts eller erlagts å förbundets lån.

Av de 125 000: — kronorna har förbundet utfäst sig att avskryva 20 000: — kronor.

Andelsföreningens skulder:

Kooperativa förbundet	kronor	145 000: —	
Växel i jordbrukskassa	»	11 500: —	
Diverse lån och kassaförskott	»	10 737: 30	167 237: 30

Skulder till

fabriken Odin (utgödslingsanordning och fläkt)	»	6 000: —	
el. installationsfirmor	»	1 500: —	
byggnadsentreprenad enl. kontrakt	»	1 000: —	
L. B. F. (sluträkning ej inkommen; 2 634: 90 kronor utbet. den ¹⁶ / ₂ 1944) ..	»	2 000: —	
mjölkmaskiner (kooperativa)	»	2 600: —	
div. kompletteringsarbeten å ladugårdsbyggnaden	»	1 000: —	14 100: —

Tillhopa kronor 181 337: 30.

Anställd personal:

1 förman, 2 ladugårdskarlar samt 1 deltidsanställd (såsom ersättare vid fridagar samt för extra arbete).

Löneförmåner:

för förmannen: 200: — kronor + rörligt tillägg (f. n. 20,7 %) per månad tillägg för producerad mjölk (enligt nedan) och födda kalvar (enligt nedan); bostadsförmåner (2 rum och kök jämte bränsle). Lönen beräknas uppgå till ca 300: — kronor per månad;

för ladugårdskarlar: 200: — kronor per månad + tillägg för producerad mjölk och födda kalvar i likhet med vad som gäller för förmannen.

för deltidsanställd: lön utgår efter samma grunder som för ladugårdskarlar.

Tillägg utgår för producerad mjölk enligt följande:

med en avkastning av 2 200 kg mjölk per ko och år	3: —	kr. pr ko
»	2 600	» 3: 30
»	3 000	» 3: 60

Tillägg utgår med 1,5 kronor för varje född kalv.

Verkställande ledamoten O. E. Alm har ännu icke uttagit någon ersättning för sitt arbete. Något beslut om ersättning har ej heller fattats.

Styrelsen för andelsföreningen har ej uttagit någon ersättning för vare sig sammanträden, resor, telefon eller porton.

Medlemmarnas eget arbete i företaget omfattar: mjölktransporter till Fåkers mejeri, transporter för A.I.V.-foderinläggning, tillfälligt arbete, som erfordras vid förfall för ladugårdspersonal eller vid strömavbrott. För dessa och liknande arbeten har ersättning icke utgått.

Medlemmar som ha kvar kor i sina gamla ladugårdar:

Nic. Larsson har lämnat sina djur. Hustrun har emellertid sina djur kvar. Makarna ha boskiltad.

Jöns Olsson har icke lämnat revers men lämnat sina kor till föreningsladugården. Återstående del av besättningen tillhör stärbhuset. Ursprunglige andelstecknaren är död.

Gustaf Ekström har levererat samtliga djur utom två gamla kor, vars avkastning går till hushållet.

O. A. Sjöström har lämnat tillräckligt med djur i förhållande till arealen å sin fastighet men icke enligt tecknade andelar. Sjöströms fastighet är belägen cirka 1,5 km från andelsladugården.

Övriga medlemmar i föreningen ha lämnat samtliga kor och ungdjur.

Avkastningssiffror enligt kontrollföreningsuppgifterna:

Kontroll- dag	Antal kor	Kg mjölk per ko och dag efter 4 % fett	Verklig avkastning per ko och dag i kg	Fetthalt %
4/10—44	50	4·7	4·5	4·3
29/11—44	50	5·9	5·7	4·3
29/1—45	58	7·0	7·2	3·82
26/2—45	57	7·3	7·3	4·0

Till Fåkers mejeri levererad mjölk:

Månad	Kg mjölk	Mjölklikvid kr.
sept. 1944	2 973	862: 17
okt.	5 846	1 578: 42
nov.	6 161	1 632: 66
dec.	9 153	2 379: 78
jan. 1945	10 473	2 712: 51
febr.	9 793	2 536: 38 (beräknat)

Producentbidrag har icke utbetäcknats ej heller efterbetalning.

Ladugårdsdriften:

Inkomster den 17/9 1944—28/2 1945.

Försålda djur	kronor	1 493: 80
Försåld mjölk	»	9 386: 69
Körslor	»	173: 06
Fordran för levererad mjölk under februari månad	»	2 536: 38

Summa kronor 13 589: 93.

Utgifter den 17/9 1944—28/2 1945.

Arbetslöner

fast anställda	kronor	4 289: 86	
daglönare	»	814: 16	
levererat foder	»	2 110: —	
inköp av kokreatur	»	960: 00	
skummjolk	»	50: 00	
kraftfoder	»	1 597: 01	
strö	»	500: 00	
skuld för inköpt foder	»	1 000: 00	(beräknat)
skuld för lyse och elkraft	»	500: 00	»
Summa kronor		11 821: 03	

Av medlemmarna levererat foder i kg.

Hö	104 382
gräs för A.I.V.	80 031
grönfoder för A.I.V.	15 609
fodersäd	2 565

Enligt kassaboken ha för dessa leveranser utbetalts såsom förskott till medlemmarna kronor 1 610: —.

En preliminär beräkning ger vid handen, att levererat foder nu skulle kunna betalas med ca 8 öre per foderenhet.

Ladugårdsanläggningen:

Inkomster:

Kooperativa förbundet	kronor	145 000: —
Jordbrukskassa	»	13 500: —
Sv. Handelsbanken	»	1 500: —
Summa kronor		160 000: —

Utgifter:

Tomt	kronor	4 600: —
Byggnadsentreprenad	»	145 407: 56
Maskiner	»	6 306: 50
Div. omkostnader (varav 516: 15 kronor i växelranta)	»	5 924: 49
El. installation	»	4 998: 75
Lån	»	3 500: —
Summa kronor		170 737: 30.

Betesfrågan:

Kulturbete kommer att ordnas dels å fastigheten Bjärme 8¹⁶, dels å fastigheter, som av föreningen arrenderats till ett pris av 125—150:— kronor per hektar. Dessa senare beten ligga visserligen icke i direkt anslutning till fastigheten Bjärme 8¹⁶ men får dock läget betecknas som relativt gott. De planerade betena utgöras av vallar i tämligen god växtkraft, varför man kan räkna med god avkastning och därmed också ett betydligt bättre medelpris per foderenhet än vad beräkningen nu ger vid handen.

Jämtlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har tillstyrkt bifall till motionerna och anfört följande:

Såsom motionärerna framhållit torde verksamheten vid Bjärme andelsladugård få betraktas såsom ett experiment i fråga om rationalisering av driften vid det mindre jordbruket. Ehuru några säkra slutsatser icke kunna dragas ur resultatet av detta enstaka försök, torde det dock enligt utskottets mening vara av utomordentligt stort allmänt intresse att försöket kan genomföras. På grund av vissa mindre gynnsamma omständigheter, bland annat de genom kristiden höjda byggnadskostnaderna, synes emellertid föreningen för att kunna fortsätta sin verksamhet vara beroende av ytterligare stöd. Med hänsyn till företagens försöksmässiga karaktär och värdet därav ur allmän synpunkt anser utskottet skäligt, att staten lämnar detta stöd.

Såsom framgår av det föregående medgav 1943 års riksdag i anledning av en i ämnet avlåten proposition, att ett belopp av högst 45 000 kronor finge enligt de riktlinjer som angivits i propositionen utlämnas såsom statsunderstöd för anordnande av en gemensam ladugård för vissa fastigheter i Bjärme i Näs socken, Jämtlands län. Härav skulle enligt propositionen 25 000 kronor utgå i form av lån, egnahemslån, och 20 000 kronor i form av bidrag, premielån. Hela egnahemslånet skulle amorteras, och återbetalningen skulle börja omedelbart efter lånets utbekommande. Jämväl i övrigt skulle för åtnjutande av lånet och bidraget gälla vissa villkor, som meddelades av Kungl. Maj:t genom beslut den 29 oktober 1943.

Utskottet.

Skötseln av ifrågavarande ladugård som nu uppförts handhaves av en förening, föreningen Bjärme andelsladugård u. p. a. Enligt vad som framgår av motionerna ha vissa av de föreskrivna villkoren icke kunnat uppfyllas. Statsunderstödet har därför icke till någon del utanordnats. Kostnaderna för uppförande av ladugården ha dessutom genom de stegrade priserna på byggnadsmateriel blivit avsevärt större än som beräknats. Föreningen har därigenom kommit i visst ekonomiskt trångmål. Till avhjälpande härav föreslå motionärerna, att föreningen skulle beviljas ytterligare statsbidrag med 35 000 kronor samt att det tidigare beviljade egnahemslånet skulle få åtnjutas ränte- och amorteringsfritt under tio år.

I sitt utlåtande i ämnet vid 1943 års riksdag anförde utskottet bland annat, att inom utskottet uttalats vissa betänkligheter mot ifrågavarande projekt. Då emellertid under de senaste åren vid olika tillfällen diskuterats möjligheten av att kunna rationalisera jordbruksdriften genom anordnande av gemensamma ekonomibyggnader för flera jordbruk, syntes det utskottet kunna vara av värde att ett försök gjordes att anordna gemensam ladugårdsdrift för ett antal mindre jordbruk. När företaget icke ansetts kunna komma till stånd utan statens medverkan, ville utskottet icke motsätta sig att statsunderstöd lämnades för ändamålet.

Vid besök i orten har utskottet inhämtat att driften i ladugården kommit i gång. Avsett antal djur hade dock ännu icke anskaffats. Byggnads- och inredningsarbeten syntes omsorgsfullt utförda. Ladugården var väl planerad. I likhet med de i ärendet hörda myndigheterna finner utskottet därför angeläget, att verksamheten kan fullföljas. Enligt vad som framgår av motionerna och även vid besöket framhölls för utskottet av föreningens ordförande torde detta knappast kunna ske, därest icke ytterligare medel tillföras för-

eningen. Enär den angivna stegringen i byggnadskostnaderna icke synes kunna läggas föreningen till last samt den vid ladugården bedrivna verksamheten i allt väsentligt kan betecknas såsom försöksverksamhet, vars resultat synas vara av intresse icke bara för delägarna i företaget utan för jordbruket i gemen, torde skäl kunna anföras för att staten bör tillskjuta ytterligare medel. Utskottet vill därför icke motsätta sig att föreningen erhåller ytterligare statsunderstöd för sin verksamhet. Enligt utskottets uppfattning bör understödet beviljas i form av bidrag utan återbetalningskyldighet och icke i form av lån. Enligt de beräkningsmetoder som anförts av lantbruksstyrelsen synes understödet emellertid kunna begränsas till 30 000 kronor. Det är utskottets förhoppning att de villkor som föreskrivits för lyftande av de tidigare använta medlen må kunna uppfyllas av föreningen. Därest så icke i full utsträckning kan ske, synes angeläget att åtminstone med hänsyn till förhållandena reducerade belopp utbetalas så snart ske kan.

Utskottet förutsätter att föreningen upprätthåller fortsatt kontakt med hushållningssällskapets tjänstemän så att dessas erfarenheter må kunna komma föreningen till godo. Vidare får utskottet framhålla angelägenheten av att de resultat som framkomma vid verksamheten bringas till mera allmän kännedom. Delvis synes detta kunna ske genom att som hittills ett av Kungl. Maj:t utsett ombud får tillfälle att följa verksamheten. Även andra möjligheter synas emellertid kunna övervägas. På Kungl. Maj:t torde få ankomma att meddela närmare föreskrifter i ämnet.

Motionärernas hemställan i övrigt biträdes av utskottet på så sätt att utskottet tillstyrker, att det tidigare till föreningen utlämnade egnahemslånet å 25 000 kronor må åtnjutas amorteringsfritt under fem år från utlämnandet.

Under återropande av det anförda får utskottet hemställa,

att riksdagen i anledning av de likalydande motionerna I: 204 och II: 333 må

1) till *Bidrag till föreningen Bjärme andelsladugård u. p. a.* för budgetåret 1945/46 under nionde huvudtiteln anvisa ett anslag av 30 000 kronor;

2) medgiva att ett tidigare till föreningen beviljat egnahemslån å 25 000 kronor må åtnjutas amorteringsfritt under fem år från utlämnandet.

Stockholm den 25 maj 1945.

På jordbruksutskottets vägnar:

L. TJÄLLGREN.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit

från första kammaren: herrar *Tjällgren, Carl Edmund Eriksson, Anderberg, Näslund, Bondeson, Svedberg, Jonsson* och *Hagman* samt

från andra kammaren: herrar *Andersson* i Löbbo, *Andersson* i Tungelsta, *Ericsson* i Sörsjön, *Carlström, Andersson* i Surahammar, *Larsson* i Karlstad, *Pettersson* i Rosta och *Andersson* i Hyssna.

Reservationer:

dels av herr *Carlström*, som ansett att utskottets utlåtande bort ha följande lydelse:

»Såsom framgår av etc. — — — (lika med utskottet) — — — medel tillföras föreningen. Ehuru utskottet finner det angeläget betona, att riksdagen icke för framtiden torde kunna ikläda sig det ekonomiska ansvaret för ifrågasvarande föreningsverksamhet, vill utskottet dock — enär verksamheten i allt väsentligt kan betecknas såsom försöksverksamhet, vars resultat synas vara av intresse icke bara för delägarna i företaget utan för jordbruket i gemen — icke motsätta sig, att staten nu tillskjuter ytterligare medel. Enligt utskottets uppfattning etc. — — — (lika med utskottet) — — — år från utlämnandet.»

dels ock av herr *Pettersson* i Rosta.
